

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-134>

УДК 339.9

ФРАГМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

FRAGMENTATION OF INTERNATIONAL FDI FLOWS IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE'S ECONOMY

Грамотнєв Віталій Едуардович

кандидат економічних наук, докторант,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2511-4649>

Hramotniev Vitalii

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

Стаття присвячена аналізу процесів фрагментації міжнародних економічних відносин, що виникають під впливом загострення геополітичних протиріч і безпосередньо відображаються на динаміці міжнародних потоків прямих іноземних інвестицій. Показано, що трансформація глобальної інвестиційної архітектури формує нові лінії розмежування у русі капіталу та створює якісно інші умови для країн, які перебувають у фазі відновлення після збройних конфліктів. Для України ця проблематика має особливе значення, оскільки саме іноземний приватний капітал розглядається науковою та експертною спільнотою як одне з ключових джерел фінансування післявоєнної відбудови. У дослідженні здійснено кластеризацію держав світу за критеріями їхньої геополітичної орієнтації та реальної економічної поведінки, зокрема щодо приєднання або ігнорування санкційного режиму проти РФ. Подальший аналіз внутрішньої концентрації потоків ПІІ у межах кластерів і динаміки міжкластерних перетоків дав змогу виявити основні вектори трансформації глобальних капітальних потоків. Отримані результати дозволяють визначити ті обмеження й можливості, що формуються для залучення іноземного капіталу в українську економіку на етапі поствоєнного відновлення та реконструкції..

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, глобалізація, фрагментація, постконфліктне відновлення, сталий розвиток, кластеризація країн, інвестиційна стратегія.

This article analyzes how the fragmentation of international economic relations, driven by escalating geopolitical frictions, reshapes cross-border capital - most visibly foreign direct investment (FDI). We show that the reconfiguration of the global investment architecture creates new fault lines in capital mobility and changes the conditions under which post-conflict economies attract private finance. Methodologically, the study builds a cluster-based country map combining geopolitical alignment with revealed economic behaviour (participation in or avoidance of sanctions against the Russian Federation). Using IMF CDIS bilateral position data and net outward indicators aggregated by clusters, we trace intra-cluster concentration and inter-cluster reallocation across three sub-periods, avoiding single-year level comparisons the data do not support. Findings indicate a marked intensification of within-cluster concentration and a concurrent slowdown of between-cluster expansion. In this setting, the first cluster becomes the main locus of investment activity; the third turns inward and reduces exposure to the first; the second, though nominally neutral, tilts toward the first while links with the third grow marginal. Late-period evidence also shows a deceleration of the first and third clusters' expansion into the second, consistent with a shift toward risk-aware, alignment-congruent allocation. For Ukraine, these patterns shape priorities for mobilizing private capital for post-war reconstruction. As a member of the first cluster, Ukraine should prioritise partners within this group, where concentration and institutional predictability favour stable, long-term commitments. Countries of the second cluster can provide complementary, project-specific funding. By contrast, offers from the third cluster warrant heightened caution given policy unpredictability, enforceability concerns, sanctions-compliance risk, and a greater likelihood of abrupt reversals under geopolitical stress. Recognizing this fragmented landscape clarifies realistic opportunities and constraints for channeling FDI into the Ukrainian economy during post-war recovery and reconstruction.

Keywords: FDI, globalization, fragmentation, post-conflict recovery, sustainable development, country clustering, investment strategy.

Постановка проблеми. На початку 2020-х років у світовій економіці сформувався системний зсув: тенденції глобалізації, які протягом кількох десятиліть визначали характер міжнародних потоків капіталу й торгівлі, дедалі більше поступають процесам фрагментації. Якщо в добу «холодної війни» більшість локальних зіткнень були похідними від протистояння двох наддержав, які водночас брали на себе відповідальність за відновлення постраждалих країн, а в період після розпаду СРСР і переходу до монополлярної моделі міжнародних відносин кількість збройних конфліктів скоротилася, то сучасний етап характеризується їх новим зростанням. У 2024 році кількість міждержавних та внутрішньодержавних збройних протистоянь сягнула 61 випадку – рекордного показника за всю історію спостережень [1]. Це зумовлено кризою монополлярного порядку, прагненням окремих держав переглянути глобальні «правила гри», розморожуванням старих осередків протистояння та появою нових точок напруженості.

Зазначена трансформація вже має практичні наслідки. За даними UNCTAD, у 2023 році світовий обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився на 2% і становив 1,3 трлн дол. США, причому без урахування потоків через низку європейських країн-посередників зниження перевищило 10% [2]. У 2024 році глобальна кон'юнктура в сфері міжнародних інвестицій залишається напруженою: економічна фрагментація, торговельна й геополітична напруженість, а також політика диверсифікації ланцюгів постачання змінюють картину ПІІ, змушуючи транснаціональні корпорації обережніше підходити до закордонної експансії. У цих умовах транснаціональні корпорації коригують власні інвестиційні стратегії, насамперед у сфері переробної промисловості. Поведінка 100 найбільших нефінансових транснаціональних компаній свідчить, що з 2019 року розміщення виробничих проектів у стратегічних секторах дедалі частіше орієнтується на території, розташовані ближче до основних внутрішніх ринків у Європі та США [3, с. 5]. Це підтверджує тенденцію до «регіоналізації» інвестиційних рішень: натомість віддалені регіони поступово втрачають колишню привабливість, тоді як Західна Азія, Північна Африка й Центральна Америка починають формуватися як нові стратегічні осередки для розміщення виробничих потужностей транснаціональних компаній.

Водночас усе очевидніше простежується залежність потоків ПІІ від геополітичної належності країн. Після 2022 року доступ російського капіталу до ринків розвинених держав був фактично заблокований санкційними режимами, а у відносинах із Китаєм дедалі більшу роль відіграють фактори політики безпеки, що обмежують присутність західних інвесторів у стратегічних секторах. Ці приклади свідчать про посилення тенденції, коли інвестиційні рішення формуються не лише на підставі економічної доцільності, а й у рамках ширших політико-безпекових міркувань.

Для України ці процеси набувають особливого значення. Повоєнне відновлення економіки вимагатиме залучення колосальних ресурсів: за даними оновленої спільної Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA4), підготовленої Урядом України спільно зі Світовим банком, Європейською Комісією та ООН, загальна вартість відбудови станом на кінець 2024 року оцінюється у 524 млрд дол. США [4]. Водночас міжнародні експерти підкреслюють, що дедалі більшу роль у покритті цих потреб має відігравати не лише державне фінансування чи офіційна допомога партнерів, а передусім приватний іноземний капітал. Зокрема, за оцінками Міжнародної фінансової корпорації (IFC), Україна може залучити близько 130 млрд дол. приватних інвестицій, що становить приблизно чверть від загальних потреб, визначених у RDNA4, і при цьому відкрити додаткові можливості для розвитку ще на сотні мільярдів доларів [5].

Отже, формується комплексна проблема: глобальна фрагментація потоків ПІІ збігається з безпрецедентною потребою України у приватному іноземному капіталі. Це суперечність вимагає аналізу напрямів і масштабів трансформації міжнародних інвестиційних потоків, виокремлення нових «центрів сили» та формування сценаріїв інтеграції України у змінювану систему міжнародних капіталовкладень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжнародного руху капіталу та іноземного інвестування привертала увагу економічної думки ще від зародження політичної економії. Уже класики – А. Сміт [6], Д. Рікардо [7] та Дж. Мілль [8] – намагалися пояснити, чому капітал перетинає кордони, які фактори зумовлюють зміну його напрямів і які геополітичні передумови стоять за цими процесами в їхні історичні епохи. Подальший

розвиток теоретичних уявлень був пов'язаний із працями Дж. Кейнса [9] та представників неокласичної школи, серед яких Б. Олін [10]. На початку XX ст. окреме місце посіло дослідження Ч. Хобсона [11] у Великій Британії, де йшлося про економічні й політичні витоки іноземного інвестування.

У другій половині XX ст. дослідження закономірностей міжнародного руху капіталу значною мірою змістилися у площину аналізу мотивації самих компаній. Публікації С. Хаймера [12], Р. Вернона [13], Д. Даннінга [14] пояснювали, чому транснаціональні корпорації виходять на зовнішні ринки, які фактори визначають напрями їхніх інвестицій та чим обґрунтовується вибір конкретних об'єктів для капіталовкладень. Це був період активного формування американських ТНК, і саме через призму їхньої поведінки вибудовувалися сучасні інституціональні, поведінкові та електичні концепції.

Важливе місце в дослідженнях українських економістів – Д. Лук'яненка [15], Б. Губського [16], О. Рогача [17] та інших – посідає проблематика міжнародного руху капіталу. Зокрема, увага приділялася тому, чому капітал концентрується в окремих регіонах, які чинники визначають перерозподіл і зсуви у світових потоках та як ці закономірності впливають на національні економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми та формулювання цілей статті. Попри значну глибину теоретичної розробки питань міжнародного руху капіталу в класичній економічній літературі, а також ґрунтовні дослідження мотивації інвестиційних рішень транснаціональних корпорацій у працях економістів другої половини XX – початку XXI ст., сучасна трансформація міжнародних потоків капіталу ще не дістала всебічного наукового осмислення. Її особливість полягає в тому, що вона відбувається в режимі реального часу: нинішнє покоління дослідників є безпосереднім свідком переформування світового економічного порядку, яке супроводжується загостренням геополітичної конкуренції, фрагментацією міжнародних ринків і зростанням ролі політико-безпекових чинників у прийнятті інвестиційних рішень.

З огляду на це метою статті є аналіз перерозподілу міжнародних потоків прямих іноземних інвестицій під впливом трансформації світового порядку та визначення тих обмежень і можливостей, які виникають унаслідок цих процесів для залучення іноземних інвестицій у повоєнне економічне відновлення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На переконання автора, витоки нинішньої геополітичної кластеризації варто шукати ще у 2007 році, коли окремі держави вперше відкрито заявили про свої претензії на здобуття статусу нових полюсів у багатополлярному світі. Відтоді поступово почав формуватися процес відходу від монополарної моделі. Перші виразні прояви цього процесу стали очевидними у 2014 році, коли міжнародна система вперше зіткнулася з формуванням альтернативних геополітичних блоків у межах ключових голосувань Генеральної Асамблеї ООН, зокрема щодо питань, пов'язаних із територіальною цілісністю України та анексією Криму.

Остаточне оформлення цього процесу відбулося у 2022 році, коли безпрецедентна повномасштабна агресія Російської Федерації проти України змусила держави зайняти чіткі та публічні позиції щодо акту неспровокованого застосування сили. При цьому поляризація виявилася не лише у символічних актах засудження агресії, що не мали безпосередніх наслідків для економік країн, а й у практичних рішеннях щодо приєднання або відмови приєднатися до санкційних режимів. Якщо перший рівень (декларативне голосування) лише засвідчував політичну орієнтацію держави, то другий рівень (санкційна політика) ставив країни перед вибором конкретних економічних зобов'язань, які мали відчутний вплив на їхню власну господарську діяльність. Саме поєднання цих двох вимірів – політичного та економічного – дозволяє говорити про оформлення нової системи геополітичних блоків, у межах якої сьогодні здійснюється міжнародний рух капіталу.

Виходячи з наведеного, подальше дослідження спирається на припущення, що саме результати голосувань починаючи з 2022 року у Генеральній Асамблеї ООН та участь країн у санкційних режимах становлять ключові індикатори сучасної геополітичної конфігурації. Поєднання цих двох маркерів дозволяє здійснити об'єктивну практичну кластеризацію держав світу, виділяючи їх не лише за ознакою офіційно задекларованих позицій, а й за готовністю брати на себе реальні економічні зобов'язання. Таким чином, методологічна рамка дослідження поєднує геополітичний та зовнішньоекономічний виміри, створюючи підґрунтя для подальшого аналізу того, як у межах сформованих блоків трансформуються напрями міжнародних потоків прямих іноземних інвестицій.

Для фіксації політичного та економічного вимірів у кластеризації використано результати поіменних голосувань Генеральної Асамблеї ООН, що стосувалися повномасштабної війни Російської Федерації проти України, а також дані щодо приєднання країн до міжнародних санкційних режимів. До вибірки увійшли документи Одинадцятій надзвичайної спеціальної сесії (ES-11, скликаної у 2022 році та присвяченої агресії проти України), а також низка рішень звичайних сесій 77-ї (2022–2023 рр.), 78-ї (2023–2024 рр.) та 79-ї (2024–2025 рр.), безпосередньо пов'язаних із гуманітарними, правовими й безпековими аспектами війни. Таким чином, аналіз ґрунтується на розширеній добірці голосувань, що дозволяє уникнути випадкових коливань і забезпечує репрезентативність при ідентифікації сучасної конфігурації блоків. Рішення 80-ї сесії (2025–2026 рр.) на момент підготовки дослідження ще не набули остаточної форми, тож вони можуть стати предметом подальшого оновлення.

На основі цієї вибірки було розраховано субіндекс геополітичної орієнтації. Для цього результати голосувань перетворено в числову шкалу: голосування «За» отримало значення +1, голосування «Проти» –1, «Утримався» або «Не голосував» – 0, що фіксує нейтральну чи невизначену позицію. Загальне значення субіндексу для кожної держави визначалося за формулою:

$$GPOS_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n v_{ij}, \quad (1)$$

де $GPOS_i$ – субіндекс політичної підтримки України для країни i , n – кількість проаналізованих резолюцій, v_{ij} – числове значення результату голосування країни i за резолюцію j (+1, –1 або 0).

Таким чином, отримані значення субіндексу коливаються в межах від -1 (послідовна протидія резолюціям на підтримку України) до +1 (послідовна підтримка), відображаючи стабільність та послідовність політичної орієнтації держав.

На основі аналогічного підходу було розраховано субіндекс геоекономічної орієнтації, який фіксує готовність держав брати участь у санкційних режимах проти Російської Федерації. Для цього позиції країн було перетворено у числову шкалу: приєднання до санкцій отримало значення +1, відмова від приєднання -1, проміжна або невизначена позиція (часткове приєднання чи відсутність офіційної реакції) –

0. Загальне значення субіндексу для кожної держави визначалося за формулою:

$$GEOS_i = \frac{1}{m} \sum_{k=1}^m v_{ik}, \quad (2)$$

де $GEOS_i$ – субіндекс економічної підтримки України для країни i , n – кількість санкційних режимів, включених до аналізу, v_{ik} – числове значення рішення країни i за резолюцію k (+1, -1 або 0). Значення цього субіндексу також коливаються в межах від -1 (послідовна відмова від участі у санкційних заходах) до +1 (послідовне приєднання до санкцій), відображаючи готовність держави брати на себе економічні зобов'язання на підтримку України.

Інформація про приєднання держав до санкцій проти РФ отримана з бази Castellum. ai та додатково перевірена через провідні новинні й аналітичні ресурси [18]. Вірменія офіційно не ухвалювала рішень, але декларує готовність співпрацювати з ЄС у моніторингу обмежувальних заходів [19]. За Грузією агрегатор фіксує приєднання, проте заяви та ЗМІ підтверджують уникання фактичного запровадження, обмежуючись технічно вимушеними кроками [20]. У Казахстані навпаки: агрегатор вказує на неприєднання, але офіційні заяви підтверджують прагнення не допустити використання території для обходу санкцій [21]. Подібну позицію мають Туреччина та ОАЕ. Молдова, попри відсутність членства в ЄС, офіційно приєдналася до кількох пакетів санкцій, демонструючи солідарність з європейською спільнотою та підтримку України [22].

При поєднанні двох субіндексів до єдиного показника автор вважає за доцільне передбачити різні ваги. Це пояснюється тим, що декларативні позиції держав, відображені у голосуваннях у міжнародних організаціях, не завжди повною мірою відповідають їхній реальній зовнішньополітичній поведінці. Натомість практичні кроки – участь у санкційних режимах – потребують економічних витрат і мають більш значимий вплив на міжнародні відносини. Таким чином, «дії» є індикатором позиції держави більшої ваги, ніж «слова». З урахуванням цього було сформовано композитний індекс геополітичної та геоекономічної орієнтації держави, який розраховується за формулою:

$$CI_i = w_p \cdot GPOS_i + w_e \cdot GEOS_i, \quad w_p + w_e = 1, \quad (3)$$

де $GPOS_i$ та $GEOS_i$ – відповідні субіндекси для країни i , w_p та w_e – вагові коефіцієнти політичного та економічного вимірів від-

повідно. У даному дослідженні використано співвідношення ваг $w_p = 0,4$ та $w_e = 0,6$.

Для безпосередньої кластеризації країн застосовано порогові значення композитного індексу: понад +0,5 – орієнтація на політичну й економічну лінію західних демократій, в т.ч. США, ЄС та їхніх союзників; нижче -0,5 – підтримка позиції Росії; проміжні значення відображають багатовекторність або невизначеність. Такий підхід дозволяє виділити не лише ставлення до російсько-української війни як окремого епізоду, а й ширший процес фрагментації геополітичного й гео економічного простору, де традиційний полюс на чолі зі США протистоїть новим центрам сили, що висувають претензії на роль нових полюсів у багатополлярній системі (Табл. 1).

Подальший аналіз динаміки руху ПІІ між виділеними раніше кластерами країн світу проведено на основі бази даних МБФ Coordinated Direct Investment Survey (CDIS) із використанням найбільш придатного з розрахованих в межах згаданої бази показників, а саме Outward Direct investment, Net (assets less liabilities), All financial instruments, All entities) [24]. Цей показник відображає чисту позицію країни-донора щодо конкретної країни-реципієнта: він обчислюється як різниця між запасами прямих інвестицій, які резиденти країни А тримають у країні В, та запасом зобов'язань країни А перед інвесторами з

країни В. Іншими словами, він показує баланс двосторонніх інвестицій у розрізі всіх фінансових інструментів (участі в капіталі, позик) і для всіх секторів економіки. У подальшому аналізі ми будемо використовувати термін «чиста двостороння інвестиційна позиція за ПІІ» або скорочено – позиція, яке з точки зору автора, найкраще пасує економічному змісту балансу ПІІ між кластером країн-джерел і кластером країн-реципієнтів. Зміна обсягів позицій та, особливо, темпи цих змін виступають в межах цього дослідження як індикатор змін в інвестиційних уподобаннях інвесторів із певного кластеру щодо вкладення ПІІ в економіку країн іншого кластеру. Розрахунок зазначених показників, починаючи з 2009 року як першої доступної дати у базі даних CDIS, зведено у Табл. 2.

Аналіз наведених даних демонструє чіткі ознаки посилення в останні роки процесів концентрації ПІІ в межах окреслених кластерів країн на тлі зниження масштабів зростання зобов'язань та уповільнення нарощування запасів прямих інвестицій між цими кластерами. Для зручності подальшого аналізу виділено три часові інтервали: перший період (2009–2014 рр.), другий період (2014–2019 рр.) та третій період (2019–2023 рр.)

Концентрація ПІІ всередині першого кластеру підтверджується тим, що у першому періоді внутрішня позиція кластеру зросла на

Таблиця 1

Кластеризація країн за композитним індексом геополітичної та гео економічної орієнтації

Кластер 1. $CI_i > +0,5$
AND, AUS, AUT, BEL, BGR, CAN, HRV, CYP, CZE, DNK, EST, FIN, FRA, DEU, GRC, ISL, IRL, ITA, JPN, LVA, LIE, LTU, LUX, MLT, MCO, MNE, NLD, NZL, NOR, POL, PRT, KOR, MDA, ROU, SMR, SVK, SVN, ESP, SWE, CHE, GBR, ALB, UKR
Кластер 1. $-0,5 \leq CI_i \leq +0,5$
TUR, ARE, ARM, KAZ, BIH, CHL, GTM, MMR, URY, CPV, CRI, DOM, JAM, PNG, WSM, SYC, ARG, BRB, BLZ, ECU, GEO, GUY, LBR, MWI, MHL, FSM, PAN, SUR, TLS, VUT, BHS, BTN, CIV, FJI, KIR, PLW, PER, PHL, SLE, TUV, ATG, COM, ISR, MDV, MUS, TCD, KEN, MEX, NRU, PRY, QAT, KNA, LCA, SRB, SOM, TON, TTO, BEN, KHM, COL, DJI, GMB, GHA, IDN, KWT, MYS, NPL, NGA, SLB, TUN, ZMB, AFG, EGY, JOR, LBY, VCT, STP, THA, BHR, BWA, BRA, BRN, HTI, LBN, MRT, OMN, RWA, SAU, YEM
Кластер 1. $CI_i < -0,5$
BGD, DMA, HND, IRQ, LSO, MDG, MAR, GAB, SEN, SSD, AGO, GNB, MNG, NER, ZAF, TGO, AZE, CMR, SLV, SWZ, GIN, IND, MOZ, NAM, PAK, LKA, TKM, UGA, TZA, VEN, DZA, BOL, COG, GNQ, KGZ, LAO, TJK, UZB, VNM, BFA, CAF, ETH, BDI, CHN, IRN, SDN, ZWE, CUB, MLI, SYR, ERI, NIC, BLR, PRK, RUS

* - Назви країн у таблиці подано за міжнародним стандартом ISO 3166-1 alpha-3 з метою уникнення громіздкості. Повний перелік відповідностей трилітерних кодів повним назвам держав доступний у відкритому доступі [23]

Джерело: власні розрахунки

Таблиця 2

**Чиста двостороння інвестиційна позиція за ПІІ між кластерами країн світу
у певні роки, у млрд. дол. США**

Напрямок інвестування	2009	2014	2019	2023
Кластер 1 → Кластер 1	14 760	20 409	22 844	26 754
Кластер 1 → Кластер 2	1 291	2 027	2 476	2 769
Кластер 1 → Кластер 3	672	1 151	1 503	1 565
Кластер 2 → Кластер 1	151	404	550	720
Кластер 2 → Кластер 2	60	214	276	322
Кластер 2 → Кластер 3	21	183	222	263
Кластер 3 → Кластер 1	259	370	822	555
Кластер 3 → Кластер 2	38	81	165	207
Кластер 3 → Кластер 3	28	68	78	119

Джерело: власні розрахунки на основі даних [24]

38% (на 5,7 трлн. дол. США), у другому періоді приріст знизився до 12% (2,4 трлн дол. США), тоді як у третьому періоді відбулося нове прискорення: приріст склав майже 4 трлн дол. США, що відповідає зростанню на 17%. Одночасно із наростанням геополітичних протиріч між країнами кластеру 1 та кластеру 3 спавдав імпульс зростання позиції першого кластеру відносно третього: у першому періоді приріст становив 480 млрд дол. США, у другому – 352 млрд дол. США, а в третьому лише 62 млрд дол. США. Це свідчить про виразне переорієнтування інвесторів першого кластеру на внутрішню концентрацію капіталовкладень у межах країн цього кластеру на тлі згасання тенденцій до нарощування інвестицій в економіку кластеру країн-опонентів.

Аналогічні тенденції простежуються й в інвестиційних патернах у напрямі з третього кластеру до першого. Якщо в першому періоді позиція третього кластеру щодо першого зросла на 43%, а в другому періоді темпи приросту ще більше посилювалися і досягли 122%, то в третьому періоді ситуація різко змінилася: позиція скоротилася на 33%. Це свідчить про те, що після фази активного нарощування зобов'язань відбувся відкат і часткове згортання інвестиційної присутності, що добре узгоджується із загальною тенденцією посилення внутрішньої концентрації капіталу. Власне, такий тренд внутрішньої концентрації яскраво проявився і в межах самого третього кластеру. Якщо у другому періоді приріст внутрішньокластерної позиції становив лише 14% (менше ніж 10 млрд. дол. США), то в третьому періоді вона збільшилась на

41 млрд. дол. США, або ж у півтора рази. Це підкреслює, що на тлі скорочення міжкластерних потоків відбулося помітне посилення внутрішньої інвестиційної активності, коли інвестиційний капітал країн третього кластеру сконцентрувався у межах власного кола держав.

Водночас нарощування внутрішньої інвестиційної позиції самого другого кластеру поступалося як за темпами, так і за обсягами динаміці зростання у відносинах із першим кластером, але водночас перевищувало аналогічні показники у напрямку до третього. Це свідчить про те, що для умовно нейтрального другого кластеру орієнтація на перший кластер є не лише домінуючою порівняно з орієнтацією на третій, але й випереджає внутрішню концентрацію капіталу. У такий спосіб усе більш виразно проявляється прагнення концентрувати інвестиційну активність у співпраці з першим кластером, тоді як зв'язки з третім поступово втрачають своє значення, і їхня другорядність лише посилюється.

Варто також відзначити ще один штрих, що проявився у третьому періоді. Якщо раніше країни першого та третього кластерів активно збільшували свою інвестиційну присутність у межах умовно нейтрального другого кластеру, то в останні роки ця динаміка помітно змінилася. Обсяги приросту позицій у відносинах із другим кластером відчутно знизилися, що свідчить про згортання зовнішньої експансії в нейтральний кластер і паралельне посилення внутрішньої концентрації капіталу.

Висновки. На підставі запропонованої автором методики було проведено класте-

ризацію країн світу за ознаками їхньої геополітичної та економічної орієнтації. Подальший аналіз динаміки зобов'язань за ПІІ як усередині кластерів, так і між ними дозволив об'єктивно зафіксувати, що в останні роки на тлі загострення протиріч між кластером країн, зорієнтованих на США та ЄС і цінності західних демократій й ринкової економіки, та країн, які претендують на роль нових полюсів формування світового порядку, всередині згаданих кластерів посилилася тенденція до концентрації інвестиційної активності всередині власних угруповань.

Отримані результати свідчать, що перший із зазначених кластерів зміцнює внутрішню концентрацію капіталу та скорочує динаміку розширення присутності в економіках останнього кластеру, який, своєю чергою, дедалі більше замикається на власному внутрішньому просторі, а його позиція у відносинах із першим кластером не лише сповільнилася, а й зазнала зниження. Середній кластер країн, попри умовну нейтральність, чітко орієнтує інвестиційні преференції на співпрацю з першим кластером, тоді як зв'язки з третім поступово втрачають значення, і ця другорядність із часом лише посилюється.

Загалом це свідчить про тенденцію до фрагментації міжнародних потоків ПІІ і про зниження масштабів міжкластерних потоків. При цьому найбільший обсяг інвестиційної активності та найбільш динамічне нарощування інвестиційних зобов'язань концентрується саме в межах першого кластеру,

що підкреслює його ключову роль у сучасній структурі глобальних капітальних потоків.

У контексті України виявлені тенденції набувають особливого значення для визначення напрямів залучення ресурсів у післявоєнне відновлення. Оскільки за результатами проведеної кластеризації Україна віднесена до першого кластеру, її стратегія пошуку приватного капіталу має насамперед ґрунтуватися на співпраці саме з країнами цієї групи. Саме там, з огляду на чітко зафіксовану динаміку концентрації інвестиційної активності, відкриваються найбільш перспективні можливості для залучення довгострокових і стабільних потоків прямих іноземних інвестицій. Додатковим джерелом фінансування можуть виступати країни другого кластеру. Хоча вони не формують стійкого інституційного ядра, їхня участь здатна забезпечити окремі додаткові напрями співробітництва, що посилюватимуть базові результати партнерства з першим кластером.

Натомість інвестиційні пропозиції з боку країн третього кластеру мають оцінюватися з максимальною обережністю. Поряд із ризиком згорання потоків у разі ескалації міжнародної напруженості існують і інші обмеження: нижча передбачуваність політики, нестабільність інституційного середовища, схильність до використання економічних інструментів як засобу політичного тиску. Усе це знижує надійність таких вкладень та ставить під сумнів їхню ефективність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Davies S., Pettersson T., Sollenberg M., Öberg M. Organized violence 1989–2024, and the challenges of identifying civilian victims. *Journal of Peace Research*. 2025. Vol. 62, No 4. P. 1223–1240. DOI: <https://doi.org/10.1177/00223433251345636>
2. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual. UNCTADstat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (дата звернення: 27.09.2025).
3. World investment report 2024: Investment facilitation and digital government. UNCTAD / United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4052094?ln=ru&v=pdf> (дата звернення: 27.09.2025)
4. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. Світовий банк. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 27.09.2025)
5. Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine. IFC. URL: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/private-sector-opportunities-for-a-green-and-resilient-reconstruction-in-ukraine> (дата звернення: 27.09.2025)
6. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776. P. 743.
7. Ricardo D. The Works and Correspondence of David Ricardo, Vol. 1: On the Principles of Political Economy and Taxation / Ed. P. Sraffa (with M. H. Dobb). Cambridge: Cambridge University Press, 1951.
8. Mill J. S. Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy (Collected Works of John Stuart Mill, Vols. 2–3). Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2006. 1275 c.

9. Keynes J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1936. P. 371.
10. Ohlin B. *Interregional and International Trade*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.
11. Hobson C. K. *The Export of Capital*. New York: The Macmillan Company, 1914.
12. Hymer S. H. *The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment*. Cambridge, MA: MIT Press, 1976. P. 253.
13. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*. 1966. Vol. 80, No. 2. P. 190–207.
14. Dunning J. H. *Explaining International Production*. London: Unwin Hyman, 1988. С. 18.
15. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. Київ : Наукова думка, 1998. 391 с.
16. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна інвестиційна діяльність: [Підручник] / Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський, О.М. Мозговий. Київ : КНЕУ, 2003. 387 с.
17. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: [Підручник]. Київ : Либідь, 2005. 720 с.
18. Consolidated Russia Sanctions Data Dashboard. Castellum.AI. URL: <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (дата звернення: 27.09.2025)
19. EU, Armenia agree to step up fight against circumvention of sanctions against Russia. Report.az. URL: <https://report.az/en/other-countries/eu-armenia-agree-to-step-up-fight-against-circumvention-of-sanctions-against-russia> (дата звернення: 27.09.2025)
20. Georgia says it won't join international sanctions against Russia. Eurasianet. URL: <https://eurasianet.org/georgia-says-it-wont-join-international-sanctions-against-russia> (дата звернення: 27.09.2025)
21. Authorities Rail Against Use of Kazakhstan in Circumventing International Sanctions Against Russia. The Times of Central Asia. URL: <https://timesca.com/authorities-rail-against-use-of-kazakhstan-in-circumventing-international-sanctions-against-russia> (дата звернення: 27.09.2025)
22. Statement by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain countries with Council Decision concerning restrictive measures in view of the situation in Russia. Консілій ЄС (Council of the European Union). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/09/04/statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-countries-with-council-decision-concerning-restrictive-measures-in-view-of-the-situation-in-russia> (дата звернення: 27.09.2025)
23. ISO 3166 Country Codes. International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/iso-3166-country-codes.html> (дата звернення: 27.09.2025)
24. Coordinated Direct Investment Survey (CDIS). International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2015/pdf/15-10.pdf> (дата звернення: 27.09.2025)

REFERENCES:

1. Davies, S., Pettersson, T., Sollenberg, M., & Öberg, M. (2025) Organized violence 1989–2024, and the challenges of identifying civilian victims. *Journal of Peace Research*, vol. 62, no. 4, pp. 1223–1240. DOI: <https://doi.org/10.1177/00223433251345636>
2. UNCTADstat. (2025). Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock> (accessed 27 September, 2025).
3. World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government [Online resource]. UNCTAD / United Nations Digital Library. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/4052094?ln=ru&v=pdf> (accessed 27 September, 2025)
4. World Bank. (2025, February 25). Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released. Available at: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (accessed 27 September, 2025)
5. IFC. (2023, October 24). Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine. Available at: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/private-sector-opportunities-for-a-green-and-resilient-reconstruction-in-ukraine> (accessed 27 September, 2025)
6. Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell. P. 743
7. Ricardo, D. (1951). *The Works and Correspondence of David Ricardo*, Vol. 1: On the Principles of Political Economy and Taxation (P. Sraffa, Ed.; with M. H. Dobb). Cambridge: Cambridge University Press.
8. Mill, J. S. (2006). *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy* (Collected Works of John Stuart Mill, Vols. 2–3). Indianapolis, IN: Liberty Fund. 1275 p.

9. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. New York: Harcourt, Brace and Company. P. 371.
10. Ohlin, B. (1933). *Interregional and International Trade*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
11. Hobson, C. K. (1914). *The Export of Capital*. New York: The Macmillan Company.
12. Hymer, S. H. (1976). *The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment*. Cambridge, MA: MIT Press. P. 253.
13. Vernon, R. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 80, No. 2, P. 190–207.
14. Dunning, J. H. (1988). *Explaining International Production*. London: Unwin Hyman. P. 18.
15. Hubskeyi, B. V. (1998). Investytsiini protsesy v hlobalnomu seredovyshchi [Investment processes in the global environment]. Kyiv: Naukova dumka. 391 p.
16. Lukianenko, D. H., Hubskeyi, B. V., & Mozghovyi, O. M. (2003). *Mizhnarodna investytsiina diialnist: pidruchnyk [International investment activity: A textbook]*. Kyiv: KNEU. 387 p.
17. Rohach, O. I. (2005). *Mizhnarodni investytsii: teoriia ta praktyka biznesu transnatsionalnykh korporatsii [International investments: Theory and practice of transnational corporations' business]*. Kyiv: Lybid. 720 p.
18. Castillum.AI. (2025) Consolidated Russia Sanctions Data Dashboard. Available at: <https://www.castillum.ai/russia-sanctions-dashboard> (accessed 27 September, 2025)
19. Mustafayeva, K. (2025, July 14). EU, Armenia agree to step up fight against circumvention of sanctions against Russia. Report.az. Available at: <https://report.az/en/other-countries/eu-armenia-agree-to-step-up-fight-against-circumvention-of-sanctions-against-russia> (accessed 27 September, 2025)
20. Kucera, J. (2022, February 25). Georgia says it won't join international sanctions against Russia. Eurasianet. Available at: <https://eurasianet.org/georgia-says-it-wont-join-international-sanctions-against-russia> (accessed 27 September, 2025)
21. Ismailov, V. (2024, October 25). Authorities Rail Against Use of Kazakhstan in Circumventing International Sanctions Against Russia. The Times of Central Asia. Available at: <https://timesca.com/authorities-rail-against-use-of-kazakhstan-in-circumventing-international-sanctions-against-russia> (accessed 27 September, 2025)
22. Council of the European Union. (2025, September 4). Statement by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain countries with Council Decision concerning restrictive measures in view of the situation in Russia. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/09/04/statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-countries-with-council-decision-concerning-restrictive-measures-in-view-of-the-situation-in-russia> (accessed 27 September, 2025)
23. International Organization for Standardization. (2025). ISO 3166 Country Codes. Available at: <https://www.iso.org/iso-3166-country-codes.html> (accessed 27 September, 2025)
24. International Monetary Fund. (2015, September) Coordinated Direct Investment Survey (CDIS). Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2015/pdf/15-10.pdf> (accessed 27 September, 2025)